

УКРАЇНСЬКІ ОСВІТНІ ТОВАРИСТВА В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ У 20 – 30 РР. ХХ СТ.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/HEALTH/zavischeni_normativi_chi_slabki_diti_77191.html

6. Здоров'язберігаючі технології у школі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://referatwork.ru/refs/source/ref-92028.html>

7. Кравченко Л. Вплив різнобічного фізичного виховання на розвиток фізичних і моральних якостей учнів / Л. Кравченко // *Здоров'я та фізична культура*. – 2009. – № 9 (141). – С. 1 – 6.

8. Курик М.В. Чи потрібні Україні здорові діти? / М.В. Курик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uieec.org.ua/uk/ekologiya>

9. Любов до себе і Світу. Філософія здоров'я. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://megasite.in.ua/58342-lyubov-do-sebe-i-svitu-filosofiya-zdorov-ya.html>

10. Прислів'я та приказки про здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://teacher.at.ua/publ/prisliv>

11. Рябченко С. Фізичне виховання школярів / С. Рябченко // *Здоров'я та фізична культура*. – 2007. – №26 (86). – С. 10 – 20.

12. Складові здоров'я. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vykrykach.lviv.ua/skladovi-zdorovya/>

13. Турчина Н.И., Ракутина Т.И. Некоторые аспекты физического воспитания в свете тенденций современного образования / Н.И. Турчина, Т.И. Ракутина // *Гуманітарна освіта в профільних*

вищих навчальних закладах: проблеми і перспективи: Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конфер. – К.: НАУ, 2005. – С. 176 – 177.

14. Фізичне виховання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/1690050135516/pedagogika/vihovannya>

15. Хлопенко В. Роль фізичної культури та спорту у поліпшенні соціальної активності студентської молоді / Василь Хлопенко // *Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фізичної культури і спорту*. – Вип. 10. – Т. 3. – 2006. – С. 87 – 90.

16. Черноштан А.Г. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання на основі модульно-рейтингової технології навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / А.Г. Черноштан; Луган. держ. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2002. – 20 с.

17. Чудна Р.В. Теорія адаптивного фізичного виховання / Р.В. Чудна. – К.: Наукова думка, 2003. – 270 с.

18. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б.М. Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга “Богдан”. – 2001. – Ч. 1. – 272 с.

19. Ярошик М.Я. Підготовка бакалаврів фізичного виховання в умовах інтеграції вищої школи України в Європейський освітній простір : автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / М.Я. Ярошик; Львів. держ. ін-т фіз. культури. – Л., 2010 – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2012

УДК 94:17(477)“1921 – 1939”

Борис Савчук, доктор історичних наук, професор

Галина Білавич, кандидат педагогічних наук, доцент

*Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ*

УКРАЇНСЬКІ ОСВІТНІ ТОВАРИСТВА В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ У 20 – 30 РР. ХХ СТ.

У статті проаналізовано діяльність українських громадських товариств Західної України на ниві українського шкільництва за умов асиміляторської політики Польщі у 1920-1930-х рр., показано внесок волинських “регіоналістських” інституцій у розвиток національної освіти краю.

Ключові слова: освіта, Західна Україна, “регіоналістські” товариства, Товариство ім. Лесі Українки в Луцьку, “Українська школа”, “Рідна школа”.

Лит. 12.

Постановка проблеми. В аналізі минувшини чільне місце посідає питання освіти, адже “хто має школу, той має нарід”, нація, що належним чином дбає про розвиток освіти, за жодних обставин не може втратити своєї незалежності. У зв'язку із цим однією з найважливіших проблем сьогодення є збереження національної самобутності школи, покликані формувати високий інтелект нації, її

соціальний і культурний генофонд. Відтак підвищення національної свідомості юнаків і дівчат – гарант майбутнього українського народу. Особливо тут може прислужитися досвід діяльності українських громадських освітніх товариств, що діяли в Західній Україні за міжвоєнної доби ХХ сторіччя та спричинилися до розбудови національного шкільництва.

Аналіз останніх досліджень. До питання

історіографії заявленої у статті проблеми почали звертатися ще за 1920–30-х рр. (М. Галушинський, І. Герасимович, К. Малицька, В. Мудрий, С. Сірополко, О. Степанів, Л. Ясінчук, ін.). Активно досліджувалася вона в творчих напрацюваннях української діаспори, спогадах колишніх громадсько-просвітницьких діячів, учнів і студентів навчальних закладів Галичини (В. Леник, В. Мартинець, М. Рудницька, С. Шах, В. Янів, ін.). За доби сучасного державотворення з'явилася низка ґрунтовних досліджень, у яких автори (Г. Білавич, Д. Герцюк, Т. Завгородня, Р. Ковалюк, С. Лаба, Б. Савчук, Б. Ступарик, П. Хмельовський, М. Чепіль, ін.) порушують окремі аспекти становлення і розвитку національного шкільництва в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Утім, окремого цілісного дослідження про освітні товариства західного регіону того періоду в історіографії поки що не здійснено.

З огляду на актуальність та недостатність вивчення проблеми автори поставили за мету проаналізувати діяльність українських громадських товариств Західної України на ниві українського шкільництва за умов асиміляторської політики Польщі, показати внесок волинських “регіоналістських” інституцій у розвиток національної освіти краю.

Виклад основного матеріалу. З-поміж українських шкільних інституцій Західної України 20 – 30-х років ХХ ст. яскраву сторінку в розвії передової педагогічної думки, національної освіти й шкільництва, розбудову української видавничої справи, створення наукової, методичної літератури вписали Українське педагогічне товариство (УПТ) “Рідна школа”, “Учительська громада”, “Взаїмна поміч українського вчителства”. Певний доробок на цьому терені мали “регіоналістські” освітні товариства на Волині, що єдині репрезентували україномовне середнє шкільництво в краю: під їх патронатом було шість навчальних закладів, які в умовах колонізації намагалися зберегти національний характер діяльності.

УПТ “Рідна школа” (1881 – 1939 рр.) – найавторитетніша освітня інституція в Західній Україні – ще на початку ХХ ст. налагодила справу національного шкільництва, порушувала болючі проблеми захисту української мови в школах, вносила низку пропозицій до крайових шкільних властей та австрійського парламенту з питань заснування українських шкіл, організувала курси українознавства, науково-популярні лекції селами й містами, активно боролася за ліквідацію неписьменності серед населення, із цією метою влаштовувала курси (у Бережанах, Тернополі,

інших містах вони відкривалися навіть при військових частинах), з-поміж перших доносила до галицької дитини рідне слово через створення власного видавництва та часописи [1, 99].

Провідні ідеологи й очільники рідношкільного руху (І. Герасимович, М. Галушинський, К. Малицька, С. Громницький, І. Калинович, О. Терлецький, ін.) його покликання вбачали у вихованні юнацтва на “ініціативних громадян з високими національно-патріотичними почуттями”. “Рідна школа” у 1920-ті роки претендувала на роль “символу нашої самостійності, бо тут маємо своє учительство, своє урядництво..., опираємось на своїх економічних підставах, на своїй власній жертвовності” [1, 92]. Центральною лінією у виробленні ідеологічної концепції стало обґрунтування ролі УПТ як загальнонародної інституції, покликаної розвивати національну освіту.

Вагомими були надбання товариства: “Рідна школа” у 1939 р. утримувала 604 дитячих садки з 22 тис. дошкільниками, 10 захоронок, 33 народних школи, де навчалося близько 2% українських дітей, 12 гімназій, 11 ліцеїв, 5 фахових шкіл, 5 бурс [1, 197]; проводила десятки курсів, створила вчительські семінарії у Львові, Стрию, Самборі, Коломиї, Станіславові; організувала т.зв. гуртки доросту – виховні інституції для однаків і дівчат, віком від 14 років, які з різних причин не змогли продовжити свою освіту (1936 р. їх налічувалося 873, де гуртувалося 6188 молоді [5]). Отже, як справедливо зазначав М. Грушевський, виникнення національного приватного шкільництва (в особі УПТ “Рідна школа”) було засобом проти колонізації, воно дало широку можливість українцям мати школи різних типів, а також саме воно допомогло звільнити школу від польських впливів і забезпечити впровадження власної системи виховання дітей, ліквідувати проблему працевлаштування “політично неблагонадійних” українських учителів тощо [3].

Такий ренесанс національного шкільництва за міжвоєнних років ХХ ст. спричинився багатьма факторами. Насамперед ідеєю організації рідної школи пройнялася вся свідомо галицька громадськість. На той час унаслідок внесених змін до статутів (1912, 1924 рр.) УПТ звільнилося від надмірної зацентралізованості, широкі можливості для створення українських приватних закладів надавалися тепер кружкам (гурткам) УПТ тощо. Основою розвитку розгалуженої структури товариства стали засади демократизму й націоцентризму – орієнтація на цінності й інтереси народу. Ці засади почали формуватися ще на початку ХХ ст. Так, у відозві з нагоди 25-річчя

інституції на перше місце висувалися загальнопросвітні завдання: “освідомляти нарід національно, вчити його... рускої історії... найпотрібнішим відомостям з сільського господарства, законодавства, промислу і торгівлі, взагалі всього, що може принести нашому народови користь моральну або матеріальну” [12]. А “Діло” підкреслювало, що його діяльність “благодатна для нашої народної справи”, воно виконує “ті завдання в нашій просвітній розвитку, до яких властиво обов’язані публічні власти” [6].

Водночас розгортання рідношкільного руху супроводжувалося складними тенденціями. Мережа й активність його організацій була найбільшою в місцевостях, де вони утримували навчальні та виховні заклади. Інші кружки, по суті, перетворювалися на осередки збирання громадських пожертв. У першій половині 1920-х років процес їх створення розгортався без належної системи, слабо охоплював село. Утім, у багатьох містах (Бориславі, Дрогобичі, Станіславові, Рогатині, Тернополі, Сокалі, Чорткові) осередки стали одними із найбільш масових і впливових центрів українського громадського життя, об’єднуючи від 550 до 1500 осіб [5].

“Рідна школа” у 1920 – 30-ті роки чинила опір утраті школи шкільної освіти, організовуючи плетіти, під час яких за необхідної кількості плетіти українці висловлювалися за переведення утратішкільної школи на українську. Початкові школи УПТ – продукт тривалої боротьби товариства. Воно видавало відповідні настанови та роз’яснення, висилало кур’єрів у всі куточки краю, робило все, щоб українці могли законним шляхом відкривати власні школи. УПТ в одному зі звернень закликала організовувати домашнє навчання, яке відбувалося за програмою для державних шкіл. Працювали також “збірні лекції” (завичай там, де влада не дозволяла відкривати народні школи).

Для процесу національного відродження в Галичині у 1920 – 30-х рр. значну роль відіграли фахові школи та вчительські семінарії, що сприяли не тільки піднесенню господарської культури, професійної освіти, плеканню власних високо кваліфікованих національних педагогічних кадрів, але й вихованню свідомих, всебічно розвинутих громадян. Вони певним чином захистили молоде покоління українців від денационалізації (польською владою не було створено жодної української державної професійної школи, а державні вчительські семінарії утратили; з 1932 р., згідно зі шкільною реформою, почалася ліквідація українських приватних вчительських семінарій).

Таким чином, за міжвоєнного періоду УПТ “Рідна школа” стало для української громадськості ідейним і організаційним центром у розбудові національної світи. Великою мірою його діяльність слугувала консолідації українських освітян, розширенню цілеспрямованої і різнобічної громадської культурно-просвітницької роботи серед населення Галичини, піднесенню його національної самосвідомості.

Скрутне матеріальне становище галицького вчительства вимагало постійної опіки та турботи з боку педагогічного товариства. Час висував щораз нагальні та пекучі проблеми, які повинно було розв’язувати УПТ. Несправедливими були тодішні закиди вчительства про те, що воно недостатньо займається соціальними справами “стану”, а дбає лише про “руське” шкільництво: ще 1884 р. товариство доручило підготувати статут такої професійної організації, яка б займалася захистом прав українських учителів. Отож була організована освітня інституція “Взаїмна поміч галицьких та буковинських вчителів”, становленню якої посприяло УПТ. Обидва товариства працювали в тісному контакті, а в 1906 р. на загальних зборах ухвалили передати весь допомоговий фонд товариства “Взаїмна поміч галицьких і буковинських учителів і учительок” (ВПГБУУ). У відозві до українських освітян, з якою звернулося останнє, йшлося про те, що “воно має бути злукою учителів, сталою підмогою їх самих та їх родин, щоб наш учитель став належним борцем за волю і права народу, щоб він позбувся щоденних журб про хліб насущний... про виховання дітей, міг повністю посвятити себе школі, міг би з певним посвяченням віддатися вихованню національно свідомої молоді, а через неї і цілої громади, молодих і старих, щоб міг своєю працею поза школою піднести громаду просвітньо та економічно” [2, 8].

У лютому 1920 р., що визначається як “найтяжчий” період в історії товариства ВПГБУУ, виникла нова Надзирна рада на чолі з І. Сторонським, І. Білинським, Г. Ковалем, І. Ліщинським, які й надалі виступили його головними провідниками. Квітнева нарада представників довоєнних окружних відділів висунула першочерговим завданням широке залучення вчительства до процесів розбудови національного суспільного життя. Перший повоєнний з’їзд ВПГБУУ 11 липня 1920 р. знаменував фактичне відновлення товариства, що вже мало 35 дійових повітових осередків з 1,2 тис. осіб. Надзвичайний з’їзд, що відбувся 13 лютого 1921 р., змінив його статут, де була зафіксована нова назва – “Взаїмна поміч

УКРАЇНСЬКІ ОСВІТНІ ТОВАРИСТВА В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ У 20 – 30 РР. ХХ СТ.

українського вчительства” (ВПУВ) [1, 42]. ВПУВ у 1931 – 1933 рр. опинилася в кризі, що була спричинена виходом через адміністративні переслідування з її лав освітян. Здолавши її під головуванням І. Лилика, у другій половині 1930-х років товариство зросло майже вдвічі: до 44 відділів, а також 78 делегатур (створювалися з 1933 р. у місцевостях, де було менше 10 осіб). На 1938 р. воно мало 2115 членів, що було на третину менше, аніж 1930 р. Утім, поза ВПУВ залишалися до 46% українських учителів, багато з яких належали до польських кредитних товариств. У середині 1930-х років посилювалися тенденції до “злуки” цих двох об’єднань, що мало забезпечити їх “ефективніший розвиток” [9]. Проте й цього разу не досягли компромісу.

Такий же відсоток освітян (550 – 600 учителів приватних шкіл) належав до “Учительської громади”, яку в 1920-х роках очолювали С. Громницький, С. Кархут, О. Терлецький, з 1929 р. – В. Радзикович. Протягом майже десятиліття їй не вдалося здобути правового статусу. Влада не затверджувала ухваленого на зборах 30 вересня 1923 р. статуту, тому активність усіх 10 повітових філій залишалася невисокою. Статут зареєстрували лише в лютому 1929 р. після внесення до нього змін [7].

Освітня діяльність громадських “регіоналістських” товариств на Волині становить окрему сторінку в історії української педагогіки та національної культури. Вона стала одним із проявів широкого розмаїття шляхів боротьби українського народу за рідну школу за умов позбавлення власної державності. Нав’язувана урядом у середині 1920-х років “регіоналістська” політика сприяла розвитку польського шкільництва. Спроби розвивати на такому ґрунті україномовну освіту були приречені на невдачу. У січні 1932 р. за ініціативи діячів Безпартійного блоку виникло товариство “Фонд будови народних шкіл на Волині”, що ставило завданням пропагувати та згуртувати українське населення навколо ідеї розбудови національної школи, надавати практичну допомогу в цій справі. Хоча воно визнавало необхідність виховання лояльних громадян держави, проте не змогло розгорнути діяльності: наступного року було змушене “самоліквідуватися”, щоб не “дублювати” відповідне державне Товариство підтримки будови публічних початкових шкіл, яке було “експортовано” до краю з центральних воєводств Польщі.

За сприяння воєводської адміністрації воно швидко розгорнуло діяльність. Уже під час започаткованого 1934 р. “тижня народних шкіл”

було зібрано 19,6 тис. зл. Добровільних пожертв. Ці заходи охоплювали всі 11 повітів і проводилися спільними польсько-українськими комітетами. Товариство підтримки будови публічних початкових шкіл отримувало кошти від органів місцевого самоврядування, а також державні субсидії. Таким шляхом лише 1934 – 1936 р. до його бюджету надійшло 202 тис. зл., що дозволило здійснити будівництво 650 шкільних кімнат (класів) та 170 помешкань для вчителів. Тільки на кошти, зібрані 1936 р. в Луцькому повіті, завершилося будівництво десяти сільських шкіл [10].

Незважаючи на притаманну “регіоналістським” інституціям ідейну суперечливість, у 1930-ті роки вони виступили головними і єдиними чинниками розвитку українського приватного середнього шкільництва в краю. З-поміж них виокремимо Товариство ім. Лесі Українки в Луцьку. Затверджений у квітні 1929 р. статут передбачав реалізацію таких завдань: сприяти розвитку середнього і початкового шкільництва та фахової освіти серед українського населення Волині, вштовувати національні свята, проводити масову просвітницьку роботу [4, арк. 9 – 10].

Усупереч задекларованим завданням першочерговою причиною виникнення Товариства ім. Лесі Українки стало намагання створити тривкий громадський чинник для підтримки Української приватної гімназії в Луцьку, яка наприкінці 1920-х років опинилася на межі краху. Товариство фактично обмежалося цією діяльністю: державні субсидії становили лише 30 – 40% від загального бюджету гімназії, дефіцит якого на 1930 р. зріс до 18 тис. зл. [11].

Зусиллями товариства були розгорнуті широкі акції збору пожертв. За розпорядженням єпископа Олексія з 1932 р. їх стали проводити в церквах. Створена спеціальна “доходова” комісія зуміла залучити до цих акцій українські банки, кооперативні установи, а також поширити їх на інші повіти (1938 р. таким шляхом було зібрано понад 2 тис. зл., хоча, для порівняння, на галицьку “Рідну школу” щороку жертвували по 80 – 115 тис. зл.). Кампанії збору пожертв на національні цілі сприяли консолідації українців Волині (селянство масово складало по 10 – 20 грошей, зароблених важкою працею), усвідомленню необхідності реальної підтримки української школи. У 1936 р. при Українській приватній гімназії в Луцьку відкрили лицей. На 1938 р. загальна кількість учителів у цих двох закладах зросла до 55, а учнів – до 250 осіб [4, арк. 16].

Товариство ім. Лесі Українки спільно з “Батьківським комітетом” (мав власний бюджет 3 – 4 тис. зл.) повністю забезпечували організацію

навчально-виховного процесу й соціальну опіку учнів гімназії та ліцею. Близько третини з них частково або повністю позбавлялися від платні за навчання. Діти з малозабезпечених сімей, що мали високі показники в навчанні, також отримували стипендії імені С. Петлюри та генерала О. Алмазова. Вони харчувалися в “дешевій кухні”, забезпечувалися одягом. Більшість гімназистів та ліцеїстів займалася в “научних”, спортивних або освітніх гуртках. Волинська шкільна кураторія визнавала, що за рівнем навчально-виховного процесу Луцька українська гімназія не поступалася, а багато в чому й перевищувала польські заклади. До 95% її учнів успішно переходили до наступних класів та складали матуру (випускні іспити).

Українська приватна гімназія в Рівному виникла 1921 р. заходами “Просвіти” й головним чином нею ж утримувалася. Після її заборони право концесіонера над навчальним закладом перейшло до заснованого в місті 25 жовтня 1931 р. товариства “Українська школа”. Його мета визначалась як опіка над приватним шкільництвом і шкільною молоддю. Товариство “Українська школа” також забезпечувало функціонування єдиної в Західній Волині української приватної шестикласної школи. Разом з гімназією та відкритому при ній ліцеї наприкінці 1930-х років у цих трьох закладах навчалося понад 500 учнів, переважно з малозабезпечених сімей, і працювало 90 учителів. Як і в Луцькій гімназії, з них 55% становили діти селян, 10 – 15% – робітників і ремісників, а решта – українських учителів і службовців.

Товариство “Українська школа” в Рівному видавало єдиний у краї за міжвоєнних років україномовний часопис для дітей і молоді “Сонечко” (1936 – 1939). Він мав національну спрямованість, а також активно пропагував культ С. Петлюри. Основне місце тут посідали матеріали про рідну історію, зокрема, про часи Київської Русі, козацтво, національно-визвольні змагання ХХ ст.

“Найважчою освітньою проблемою” став третій “середньошкільний осередок” – Кременецька гімназія, що виникла 1919 р. Асигнування на неї міської управи в 1923 – 1928 рр. зросли з 4,7 до 9,4 тис. зл. [4, арк. 7 – 10], тому закладу, хоча й з великими труднощами, вдавалося нормально функціонувати. Створене в березні 1936 р. Товариство приятелів української гімназії в Кременці, ставлячи за мету надання матеріальної, моральної та правової допомоги в її діяльності, не вписувалося в прокрустове ложе “регіоналізму”. На відміну від Товариства ім. Лесі Українки та “Української школи”, в його статуті були відсутні

положення, які декларували лояльність до польської влади та інші постулати “регіоналістської” політики. Саме тому він і не був затверджений. Українська приватна гімназія в Кременці перетворилася на своєрідний символ престижу не лише місцевої громадськості, але й усього українського населення Волині, яке скрізь стало підтримувати її добровільними пожертвами. Однак червневим 1938 р. розпорядженням Волинська шкільна кураторія вдруге і остаточно закрила гімназію. Відтак 20 вересня це рішення затвердило міністерство освіти, а апеляції до найвищого трибуналу не дали наслідків. Дійсні причини цього полягали в тому, що молодь у ній виховувалась у національному дусі.

Висновки. Українські галицькі освітні товариства “Учительська громада”, “Взаїмна поміч українського вчителства” у 1920 – 30-ті роки були осередками національного життя, оберегом рідної культури, проте у фарватері постійних змагань українців за освіту рідною мовою, боротьби за національну школу стало УПТ “Рідна школа”, яке створило альтернативну державній мережу приватного національного шкільництва, де основою навчально-виховного процесу було формування національного компоненту змісту освіти. Діяльності українських “регіоналістських” освітніх товариств важко дати однозначну оцінку. На 1938 р. під їх патронатом функціонувало шість закладів – три гімназії, два ліцеї та шестирічна школа, тут навчалося понад 950 учнів, переважно діти селян та з незаможних сімей, які фактично не мали іншого шляху для здобуття середньої освіти. Вони стали єдиними установами, що репрезентували україномовне середнє шкільництво Західної Волині, де кількість українського населення вже становила близько 1,5 млн. Наскільки дозволяли пануючі суспільно-політичні умови, ці навчальні заклади намагалися зберегти самостійний статус і національний характер. Проте (порівняно з приватними гімназіями “Рідної школи” в Галичині) навчально-виховний процес у них мав менш виражену національну спрямованість.

1. Білавич Г., Савчук Б. Товариство “Рідна школа” (1881 – 1939 рр.). – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. – 206 с.

2. Відозва до загалу учителів (-льок) Русинів (-ок) народних виділових шкіл в Галичині і Буковині. – Львів, 1904. – 18 с.

3. Грушевський М. Що ж далі? / Михайло Грушевський // Літературно-науковий вісник. – Кн. II. – 1995. – С. 2 – 5.

4. Державний архів Волинської області, ф. 73, оп. 1, спр. 69, 46 арк.

ПАПА ІОАНН ПАВЛО II ВЕЛИКИЙ ЗАКОНОДАВЕЦЬ КОСТЕЛУ

5. *Енциклопедія українознавства. Словникова частина. – Т. 7. – Перевидання в Україні. – Львів, 1998. – С. 2519.*

6. *Наша просвітницька організація // Діло. – 1905. – 2 березня.*

7. *Новий час. – 1935. – 25 вересня.*

8. *Рідна Школа. Українське Педагогічне Товариство. Діяльність за адміністративний рік 1925 – 1926. – Львів, 1926. – 138 с.*

9. *Українська школа. – 1938. – Ч. 7 – 12. – С. 176 – 179; Двадцятьм'ятеміття Товариства "Учительська громада". Ювілейний науковий збірник. – Львів, 1935. – С. 33.*

10. *Узаг.: Українська нива. – 1934. – 22 грудня, 1935. – 7 січня, 22 листопада; 1936. – 22 листопада; 1938. – 18 жовтня; Шлях. – 1937. – Ч. 6. – С. 14.*

11. *Українська нива. – 1929. – 1 квітня.*

12. *Учитель. Річник за рік 1905. – Львів, 1906. – 102 с.*

Стаття надійшла до редакції 24.03.2012

УДК 262.13(091)

Станіслав Лупінський, ксьондз, професор, доктор, ректор Академії Полонійної в Ченстохові, Польща

ПАПА ІОАНН ПАВЛО II ВЕЛИКИЙ ЗАКОНОДАВЕЦЬ КОСТЕЛУ

Stanisław Łupiński, ks. prof. dr hab. Rektor Akademii Polonijnej w Częstochowie

PAPIEŻ JAN PAWEŁ II WIELKIM PRAWODAWCĄ KOŚCIOŁA

Wprowadzenie. Papież Jan Paweł II podczas swojego 27-letniego Pontyfikatu dał Kościołowi wiele dokumentów o charakterze prawniczym. Największym dokumentem prawnym stał się wydany w 1983 r. Kodeks Prawa Kanonicznego. Jest to prawo Kościoła powszechnego, dostosowane do ustaleń Soboru Watykańskiego II. Ostatni Kodeks był wydany w 1917 roku. W nowym Kodeksie zapisano rozwiązania prawne podejmujące współczesne zadania i ich uregulowania prawne.

Kolejnym stanem prawnym, szczególnie wobec prawa procesowego, były coroczne przemówienia Papieża do pracowników Roty Rzymskiej. Zwykle na początku nowego roku kalendarzowego Papież Jan Paweł II, spotykał się z różnymi grupami swoich współpracowników, w tym i z Roty Rzymskiej. W swoim przemówieniu poruszał aktualne zadania trybunałów kościelnych.

Papież Jan Paweł II podejmował w kolejnych latach swego Pontyfikatu różne zadania duszpasterskie w Kościele. Czynił to przez ogłaszane coroczne programy najczęściej związane z obchodzonymi rocznicami i rocznicami. Do przełomowych dat należał rok 2000 od narodzenia Chrystusa. Połączony był on z miejscami pielgrzymkowymi do Ziemi Świętej i Wiecznego Miasta. Rok Jubileuszowy był połączony z duchowymi przywilejami w sakramencie pokuty i odpustami wyznaczonymi na dni i zadania. Należy zauważyć ponadto inne zadania duszpasterskie np. w roku różańcowym czy poświęconym Eucharystii. Były w nich ulgi penitencjarne i dodatkowe przywileje odpustów całkowitych i cząstkowych.

Rzesza świętych i błogosławionych, to bogaty prawnie rozdział posługi Papieża Jana Pawła II.

Procesy te były prowadzone zgodnie z prawem Kościoła, tak na szczeblu diecezjalnym jak i watykańskim. Podczas apostołskich pielgrzymek pozostawiał Ojciec święty w poszczególnych krajach niezwykły dar osób wyniesionych na ołtarze. Liczni też Słudzy Boży byli wynieszeni do chwały ołtarzy w Rzymie.

Jan Paweł II, Papież ponadto dokonywał licznych zmian granic diecezji i metropolii. W Polsce w 1992 roku utworzył 13 nowych metropolii i razem ze starymi i nowymi razem 40 diecezji. Reorganizacja w Polsce oraz wznowienie w krajach wschodniej Europy diecezji i metropolii dało Kościołowi nowe możliwości duszpasterskie i administracyjne.

Ponadto Papież Jana Pawła II ogłosił liczne dokumenty Kościoła w postaci Encyklik czy Adhortacji. Do dzieł prawnych Kościoła katolickiego za Pontyfikatu Papieża Jana Pawła II należy zaliczyć liczne umowy międzynarodowe Watykanu z poszczególnymi państwami, w których żyją wierni tego Kościoła. Były to często Konkordaty, regulujące stosunki pomiędzy dwoma równoprawnymi państwami. Dawały one możliwość swobodnego wypełniania swoich zadań, zgodnie z sumieniem i własnymi przekonaniem. Przykładem takiej umowy jest Konkordat państwa Watykańskiego z Rzeczpospolitą Polską z 1998 r.

Wspomniane tylko niektóre dokonania prawne pozwalają nazwać Papieża Jana Pawła II – Wielkim Prawodawcą Kościoła Katolickiego. Wspomniane wydarzenia prawne z okresu Pontyfikatu zostaną w dalszej części bardziej rozwinięte i bardziej szczegółowo omówione.

1. Papież Jana Pawła II ustawodawcą kodeksowym

Po Soborze Watykańskim II zrodziła się nowa rzeczywistość Kościoła Katolickiego. Dokonano